
Uit den lande

Contact durven maken met jezelf en je cliënten, daar draait het om

Donderdag 11 januari nam Dorry Schopman na 20 jaar afscheid van de VO-SPV te Utrecht. Zij is lange tijd de motor geweest van nieuwe ontwikkelingen (supervisie) en heeft het team geleid en gestuurd door woelige waters. In die twintig jaar hebben bijna 700 SPV-en haar meegemaakt als docent, coördinator of productmanager zoals zoiets tegenwoordig heet, en methodiek docent supervisor of haar als supervisor gehad. Een afscheid om bij stil te staan. Vandaar dat twee redactieleden van SP, haar opzochten en hier verslag doen van het gesprek dat met haar werd gevoerd.

Hoe ben je in de verpleging terecht gekomen en vervolgens in de sociale psychiatrie?

Ik kom uit een R.K. gezin en mijn kleuterleidster was non. Dat vond ik een prettig iemand, zij was een soort voorbeeld. Ik wilde zoals zij worden en later missiewerk doen, iets betekenen voor mensen. Naarmate ik ouder werd, stelde ik dat beeld wel bij maar het maakte de weg naar de verpleging toch tot iets vanzelfsprekends. Daarnaast speelde dat het starten van een verpleegkundige opleiding een legitieme reden was om uit huis te gaan. Ik heb eerst de A-opleiding en vervolgens de B gedaan. Daarna kwam ik op een poli psychiatrie- neurologie. Nadat ik daar een tijdje werkte wilde ik toch iets meer doen, en iets anders. Mijn broers en zussen hadden allemaal gestudeerd en ik wilde me waarmaken

ten opzichte van hen maar ook van mezelf. Ik ben toen in deeltijd eerst MO-A sociale pedagogiek gaan studeren en daarna MO-B orthopedagogiek. De woensdag en vrijdagavonden en de zaterdag ging ik zes jaar lang naar college, en daarnaast werkte ik. Toen ik klaar was en inmiddels ook op een andere afdeling had gewerkt, was ik toe aan een andere baan. Ik trok de stoute schoenen aan en belde naar het hoofd van de volwassenafdeling psychiatrie van de GGD in Amsterdam. Ik vertelde dat ik een baan zocht en kon op gesprek komen. Er bleek een vacature op de jeugdafdeling psychiatrie te zijn, en twee weken later kon ik beginnen. Met heel veel plezier heb ik daar 11 jaar gewerkt en veel verschillende kanten van mensen en de samenleving gezien. Mijn werkgebied was Buitenveldert, niet bepaald een populatie die je zou betitelen als sociaal psychiatrisch, maar daarnaast deed ik woonspreekuur door de hele stad. Daar kwam ik heel andere dingen tegen, schrijnende situaties. Het was zeer afwisselend werk.

Hoe kwam de overgang van hulpverlening naar onderwijs tot stand?

Op de afdeling waar ik werkte volgden verschillende collega's de kaderopleiding EMGGZ bij de Hogere school voor Gezondheidszorg. Omdat ik na een aantal jaren werken vond dat ik niet meer voldoende van het vak wist, ben ik in het kader van bijscholing naar die opleiding gegaan. Dat was even wennen, omdat ik nog een heel schools

idee had bij het volgen van een opleiding. Ik dacht: 'ik ga daar zitten, en ze vertellen me wat ik moet weten en doen'. Dat je daar zelf zo aan bod zou komen had ik niet gedacht. Nadat ik mijn weerstand daartegen had overwonnen, begon ik geboeid te raken door die opleiding en werd enthousiast. Ik vond het een hele goede opleiding. Vlak voor mijn eindexamen kwam Harm Siemens naar mij toe en vroeg: 'Dorry wat dacht jij ervan als jij in september hier docent zou worden?' Ik viel zowat van mijn stoel van verbazing en schrik. Ik dacht: "help, dat kan ik helemaal niet". Ik heb daar zes weken over nagedacht en met anderen over gesproken. Eind juni kreeg ik mijn diploma en 18 augustus 1980 begon ik als docent. Geheel onthand zou ik willen zeggen. Mijn baan bij de GGD had ik opgezegd want ik moest voltijds werken. Ik was wel toe aan een andere baan maar dit was wel erg nieuw, en ik begon dus met de zenuwen in mijn lijf en heb het vak al doende geleerd. Naarmate ik er meer in deed werd ik steeds enthousiaster. Het was heerlijk om te ontwikkelen en te improviseren maar ik vond het ook eng. Wat ik toen heel erg geleerd heb, en waar ik ook heel veel aan gehad heb is, aan te sluiten bij de studenten. Goed letten op waar zij zaten, wat zij nodig hadden, omdat dat ook mij heel erg hielp in het bedenken welke volgende stap ik zou moeten zetten. Soms was het ook het enige dat ik in handen had, dus ik moest wel. Ik ben daar erg blij om want het heeft ertoe bijgedragen dat ik altijd dicht bij de studenten ben blijven staan.

Op welke wijze heb je het beroep via het onderwijs kunnen ontwikkelen, had je daarbij een bepaald doel voor ogen?

In het begin had ik dat niet zo, en voer ik op de koers die was uitgezet door het team van Harm Siemens en Toos Lap,

die natuurlijk in die tijd een grote stempel op de opleiding hebben gedrukt. Later ging ik me meer profileren omdat me steeds duidelijker werd wat belangrijk was in het onderwijs voor SPV-en. Dat kon ik vooral doen toen ik coördinator van de opleiding werd. Wat ik door de jaren heen het allerbelangrijkst gevonden heb in het onderwijs aan SPV-en, is hen leren dat ze heel veel kwaliteit hebben. Niet zo hun licht onder de korenmaat moeten stellen, want dat zijn SPV-en altijd gewend om te doen. Dat zag ik tijdens mijn werk bij de GGD en bij de studenten. Ik merkte wel verschil bij SPV-en die de HBO-V hadden gevolgd, die hadden dat minder.

Als je naar het werk kijkt dat SPV-en doen dan leveren ze uitstekend werk, weten ze wat ze doen en staan ze ervoor. Als je ze in een team zet en ze moeten verwoorden wat ze met een cliënt doen, waar ze voor staan, wat de methodiek is, dan merk je dat dit veel lastiger is. Dat lukt maar moeizaam, en daarom is dat een van de peilers van het onderwijs op de VO-SPV, om hen dat te leren verwoorden. Een ander punt is om aandacht te besteden aan de kwaliteit die geleverd wordt en daar ook voor uit te komen. Je hoeft daarbij niet altijd uit te gaan van een bepaalde methodiek. Met intuïtief handelen is niets mis als je naderhand maar stil staat en jezelf afvraagt waar dat nu vandaan komt en waarom je dat doet. Als je daar echt voor gaat zitten dan zul je erachter komen dat je wel degelijk, zonder dat je je daar tijdens je handeling bewust van was, gebruik hebt gemaakt van eerder opgeslagen kennis, waar die ook vandaan komt. Je komt er dan waarschijnlijk achter, mits je er de tijd voor neemt, dat je wel degelijk in staat bent om goed te onderbouwen wat je hebt gedaan en waarom. Ik geloof niet dat er één methodiek is voor SPV-en, er wordt de laatste tijd

veel aandacht aan besteed en ook over geschreven of er een specifieke methodiek is voor SPV-en. Eerlijk gezegd geloof ik daar niet zo in. Ik vraag me dan altijd af, werken de methodieken van psychologen en psychiaters nu, omdat het een methodiek is? Ik geloof er niets van. Waarom werken dingen? Omdat je contact maakt met je cliënt, omdat er liefde is voor de cliënt. Natuurlijk neem je ook mee wat je hebt geleerd en vooral die dingen die werken. Het is een heel palet van werkzame elementen. Ik vind dat geen zwakke kant, integendeel.

De Gestalt theorie is belangrijk voor je, dat was zeker te merken in de lessen supervisie, wat maakt die theorie zo bruikbaar voor de sociaal psychiatrische verpleegkunde?

Gestalttherapie is de therapie van het contact en hulpverleners die daar mee werken zijn niet bang voor het contact. Dat kun je niet altijd zeggen van anders opgeleide therapeuten (gedragstherapeuten, analytisch geschoolden, Rogeriaans opgeleiden). Ik vind dat de SPV bij uitstek een discipline is, die niet bang is voor het contact. Natuurlijk word je zenuwachtig als je pieper gaat en je niet weet wat je moet verwachten, maar vervolgens gaan SPV-en erop af. Ik denk dan aan voorbeelden als het eindeloos via de brievenbus contact proberen te krijgen en veel investeren in dat contact. Een ander aspect vanuit de Gestalt is het uitgaan van de hier-en-nu-situatie, dat doen SPV-en ook. Creativiteit is ook belangrijk in de Gestalt en dat zie je ook terug bij SPV-en. Die moeten zo creatief zijn om met soms zeer moeilijke situaties om te gaan. Het heeft me ook geholpen bij mijn wijze van lesgeven, het aansluiten bij de groep en ook hoe ik inhoudelijk vorm gaf aan mijn lessen. Ik denk dan aan

methodiek lessen supervisie, daar kwam dat heel vaak om de hoek kijken. Verder vind ik ook dat de voices dialogue goed aansluit bij de spv-praktijk. Maar eigenlijk vind ik juist dat er niet een theorie of methodiek dé SPV methodiek zou moeten zijn. Juist het eclectisch werken is zo waardevol, afhankelijk van de cliënt, de situatie waarin die zich bevindt, besluit de SPV dat het op dat moment goed is om meer gedragsmatig te werken, of vanuit de RET, of de directieve therapie. Vaak wordt dat wel als verwijt gezien dat SPV-en geen eigen methodiek hebben maar die mening deel ik niet.

Supervisie geven is geschrappt uit het curriculum voor de VO-SPV, wat vind je daarvan?

Er zit nog wel een beetje supervisie in het curriculum, dus het is niet geschrappt. Wel moet ik zeggen dat ik het hele onderdeel supervisie zoals dat werd aangeboden, eerst supervisie krijgen, dan de groepssupervisie en vervolgens supervisie geven en daar weer groepssupervisie over, bijzonder vond. Het proces dat op gang werd gebracht was zo waardevol, dat ik het een verarming van de VO vind zoals dat is teruggebracht tot zijn huidige vorm. Ik vind het erg jammer en heel onverstandig dat dit is gebeurd. De wijze waarop veel SPV-en die het hele supervisie pakket hebben gehad dit hebben kunnen gebruiken in hun werk is zo waardevol. Het blijkt dat ze er profijt van hebben omdat het doorwerkt in de verschillende functies waarin ze zijn terecht gekomen. Natuurlijk is het zo dat veel SPV-en geen supervisor worden, maar het is de vraag of dat als doelstelling genomen moet worden. Ik vind dat een kortzichtige visie en zie dat ook af aan de vele reacties die ik heb gekregen van de studenten. Maar ook omdat ik vind dat voorbij gegaan wordt aan de impact die het op de SPV had

toen men in de rol van supervisor zat. Ik had dat niet bedacht toen ik het programma opstelde, maar merkte wel dat het zo uitpakte. Omdat er een nieuwe rol geleerd werd, kwam er een herbezinning op gang op de eigen rol van SPV die kritisch werd bekeken. Dat was op geen enkele andere manier te bewerkstelligen. Vooral daarom vind ik het niet terecht dat dit onderdeel als zodanig geschrapt is. Die reflectie is zo ontzettend belangrijk.

Moet in het vervolgonderwijs voor verpleegkundigen in de psychiatrie nadruk worden gelegd op wetenschap?

Ik ben van mening dat voor een grote groep SPV-en, wetenschappelijk onderwijs niet noodzakelijk, niet nodig, en niet haalbaar is. Noch de cliënt, noch de SPV is daar naar mening bij gebaat. Er zullen er een aantal zijn die misschien de wetenschappelijke kant op gaan, dat is prima. Die kunnen een voortrekkersrol ontwikkelen in de zin van, beschrijven van die spaarzame methodieken, zoals de Neumangroep nu aan het doen is. Dat vind ik een hele goede ontwikkeling. De basisopleiding MGZ, moet praktisch zijn, veel tijd en aandacht voor het cliëntencontact, de intake, de begeleiding etc. Daarna moet je het liefst vijf jaar werken en dan de VO doen, dan haal je het meeste rendement uit die opleiding. Dan kom je toe aan een herdefiniëring van je beroep. Het accent ligt dan op reflecteren en dat kan pas goed als je een aantal jaren ervaring hebt omdat je anders veel te bezig bent met hoe je de dingen moet doen. Bij de reflectie kan dan ook een vervolgstap worden gemaakt om te beschrijven wat je doet en wat daar nu zo specifiek aan is voor de cliënt, voor jou als SPV, maar wetenschappelijk onderzoek, nee. In al die tijd dat ik hier werk is maar een klein percentage van SPV-en in staat

geweest om de kant van het onderzoek uit te gaan. In de VO moet wat mij betreft vooral aandacht blijven voor de persoongerichte kant en de reflectie en de actuele ontwikkelingen uit het veld. Wel zie ik een taak weggelegd voor de VO, in samenwerking met de beroepsvereniging, om SPV-en meer te stimuleren die onderzoekskant te gaan ontwikkelen. Ik vind dat de beroepsvereniging daar veel meer in zou moeten stimuleren, door voor SPV-en fondsen te werven om bij bepaalde vragen onderzoek te laten verrichten. Het komt lastig van de grond, dat SPV-en dit gaan doen, ze zijn op één hand te tellen. Ik vind dus echt dat dit meer gestimuleerd moet worden, zowel door de VO als door de beroepsvereniging. Van het werkveld verwacht ik weinig stimulans op dat vlak. De fusies, het geringe budget, het verkorten van de behandelduur, huisbezoeken en de enorme caseloads van SPV-en, vind ik niet bepaald gunstig.

Wat roept het artikel van Jaap Kool in MGZ bij je op als hij zegt dat de VS-GGZ de sociale psychiatrie moet gaan uitdragen?

Dat in het volgende nummer van MGZ een reactie van heel veel verschillende leden zou moeten staan. De beroeps-groep is teveel geneigd zich in de rol van slachtoffer te laten zetten en te weinig van: 'daar staan wij voor'. Ik denk dat dit nog steeds te maken heeft met hiërarchie. Ik denk verder ook dat het met persoonsgebonden factoren te maken heeft. Verpleegkundigen kiezen niet voor niets dit vak, dat doen ze vanuit hun persoonlijke voorgeschiedenis. De motivatie van mensen om het beroep te kiezen heeft vaak te maken met de positie die men vroeger ingenomen heeft, van niet zo gezien worden, maar waar wel altijd een beroep op werd gedaan, op hebben

moeten komen voor een van de ouders, broers of zussen. Dus altijd opkomen voor anderen maar bijna nooit voor jezelf. Dat maakt hen natuurlijk wel tot van die uitstekende hulpverleners, dat staat buiten kijf. Dat maakt dat ze liefde voor het vak hebben, daar iets voor over hebben en dat voelen de klanten ook. De socialisatie speelt daarbij een belangrijke rol, voor mij gaat dat bijvoorbeeld zeker op. Ik vind het wel een gevaarlijke stellingname als ik dat zo zeg, maar daar gaan wel mijn gedachten naar uit. Dus vanuit de persoonlijke ontwikkeling is het niet zo

rol vervullen. Ik vind dat zij juist daar goed voor toegerust zijn qua attitude, klinische blik, het eclectisch werken, het contact maken, geduld en de liefde. Dat vind ik bij uitstek doelgroepen voor de SPV. Waarom zou je nee zeggen tegen nieuwe doelgroepen, of groepen cliënten waar andere disciplines niet zoveel mee kunnen? Ik vind wel dat SPV-en als individuen veel kritischer moeten zijn in het kijken naar of dit wel iets voor hen is. Niet elke SPV is even goed in het werken met mensen met schizofrenie of een persoonlijkheidsstoornis. Je zult moeten reflecteren en nagaan of het voor jou persoonlijk als SPV wel de goede matching is, en ik vind dat dit te weinig wordt gedaan. Vanuit een groot verantwoordelijkheidsgevoel zeggen SPV-en te snel dat zij het wel zullen doen. Kijk maar naar de grootte van de caseloads van SPV-en. Daar zou men persoonlijk veel meer op moeten letten en paal en perk aan moeten stellen maar dat vind ik de verantwoordelijkheid van elke individuele SPV. Grenzen stellen aan wat je wel of niet op basis van affiniteit, deskundigheid en ruimte kunt doen. Als collega's zou je elkaar daar wel in moeten steunen als blijkt dat dit structureel voorkomt. Ook bijvoorbeeld als het gaat om deskundigheids-

makkelijk om als professional naar voren te treden en in de pen te klimmen, je te laten horen.

SPV-en worden duizendpoten genoemd. Ze zijn vooral inzetbaar in complexe probleemsituaties van de GGZ. Nee zeggen tegen doelgroepen is er niet bij, wat vind je daarvan?

Ik ben van mening dat SPV-en ook geen 'nee' zouden moeten zeggen tegen doelgroepen of nieuwe ontwikkelingen waarin zij de kartrekkers

bevordering die nodig is voor het werken met bepaalde doelgroepen. Ik vind dat er in elke instelling waar SPV-en werken een SPV-overleg zou moeten zijn maar ja, ik weet dat dit af en aan gaat. Helaas is het nog steeds zo dat als het om de inhoud gaat, het moeizaam is om met elkaar te overleggen en elkaar op te zoeken. Als het om de arbeidsvoorwaarden gaat, dan wordt er wél actie gevoerd, en dat zou naar mijn mening anders moeten.

Je hebt als docent van de VO-SPV altijd het belang benadrukt van de beroepsvereniging. Welke richting moet de beroepsvereniging volgens jou op gaan?

Ik heb de laatste drie jaar de ontwikkelingen niet meer op de voet gevolgd, dus vanuit die actualiteit kan ik niet praten. Wel heb ik aan de wieg gestaan van de oprichting van de NVSPV. In de beginjaren speelde vooral het onderwerp arbeidsvoorwaarden en erkenning. Politieke en maatschappelijke erkenning, erkenning van de beroepsgroep zelf, erkenning van andere beroepsgroepen en van de doelgroepen. Bij het verkrijgen van politieke en maatschappelijke erkenning spelen zoveel factoren een rol die je nauwelijks kunt beïnvloeden, dat je naar

mijn idee daar niet al je energie in moet stoppen. Niet dat je het moet laten maar realiseer je dat je daar veel kunt instoppen en er maar weinig voor terug krijgt. Daarom vind ik dat de meeste energie moet uitgaan naar de erkenning van de beroepsgroep op onderdelen als kwaliteit, bijscholing met criteria en registratie, overleg met opleidingen, hoe die verbeterd kunnen worden zodat de kwaliteit van de SPV gegarandeerd is. En de erkenning van de andere beroepsgroepen en cliënten. Dat is toch eigenlijk de taak van een beroepsvereniging om erop toe te zien dat de kwaliteit van de beroepsuitoefening zo hoog mogelijk is. Daarin moet geïnvesteerd worden.

Je hebt afscheid genomen van de opleiding, je team, het beroep. Waarover ben je tevreden als je zo terug kijkt en waarover niet?

Tijdens mijn afscheid op 11 januari heb ik daar al iets over gezegd. Ik merkte bij het nadenken over wat ik wilde gaan zeggen op mijn afscheid dat het goed is geweest dat er wat tijd tussen mijn laatste les en mijn afscheid zat. Ik moest eerst een rouwproces door voordat ik de balans kon opmaken. Bij het opmaken daarvan kwam ik er achter dat ik over een heel aantal dingen erg tevreden ben. Het meest natuurlijk over het ontwikkelen van het onderdeel supervisie, daar ben ik erg trots op. Ik ben blij dat ik dat heb mogen ontwikkelen. Ik weet ook zeker dat het van enorme invloed is geweest op heel veel studenten. Ik heb natuurlijk in die twintig jaar heel wat studenten gezien. Ik ben met groep 20 gestart en mijn laatste groep was 58, dat zijn bijna 700 studenten.

Ik ben ook tevreden over de wijze waarop we als team de overgang hebben meegemaakt van een gesubsidieerde opleiding naar het contractonderwijs. Op een kleine dip na,

zijn we op hetzelfde aantal studenten gebleven. Dat betekent dat we goede kwaliteit leverden. En zoals de directeur bij mijn afscheid al zei, heeft dat alles te maken met het persoonsgerichte onderwijs dat wij aanboden. Ik ben er erg tevreden over dat wij tegen alle stromen in dát overeind hebben weten te houden.

Het contact met de beroepsvereniging is een ander belangrijk punt waar ik met tevredenheid op terugkijk. Er is al heel veel jaren een goede samenwerking en dat is natuurlijk ontzettend belangrijk. Zij zijn onze afnemers, dus heel belangrijke gesprekspartners. Dat betekende ook dat we mensen probeerden te stimuleren om aan het eind van de opleiding actief te worden in de vereniging.

Mijn sterke kanten van coördineren en organiseren heb ik kunnen combineren met supervisie geven. Sturen en invloed hebben maar ook dicht bij de studenten staan. Daar ben ik ook tevreden over.

Waar ik minder tevreden over ben is dat ik de signalen die me hadden moeten waarschuwen voor mijn aankomende burn-out, niet heb gezien of opgepikt. In 1993 ben ik echt op een hele verschrikkelijke manier burn-out geraakt. Ik ben er eigenlijk nooit goed van hersteld. In 1997 ben ik toen voor de helft in de WAO gekomen omdat ik het niet meer redde. Ik had toen voor mezelf al uitgemaakt dat ik mijn coördinerende functie niet meer moest hervatten. Veel verantwoordelijkheden en weinig bevoegdheden, daar liep ik op kapot. Ik richtte me dus alleen nog op het onderwijs. Toen vervolgens het onderdeel supervisie werd gehalveerd en de methodieklessen supervisie uit het curriculum werden geschrapt, dacht ik: 'wat moet ik nu'. Ik zag mezelf niet een andere taak op me nemen waarin ik nieuwe dingen zou moeten ontwikkelen met enthousiasme. Want dat heb ik

nodig, ik moet erin geloven en ervan overtuigd zijn anders kan ik geen onderwijs geven. Daarom heb ik besloten te stoppen.

Ik heb nog een kleine supervisiegroep in mijn eigen praktijk, die wil ik vooral ook klein houden. Daarnaast ben ik ambtelijk secretaris van de Nederlands Vlaamse associatie van Gestalttherapie. Een nieuwe beroepsvereniging sinds mei 1999 en we zitten

midden in de certificering van de leden en opstellen van ethische codes, reglementen et cetera. Ik vind dat erg leuk om te doen. Vroeger wilde ik altijd een eigen winkeltje hebben. Dit is een soort eigen winkeltje waar ik me erg prettig bij voel.

Annita Bosveld en Ivonne van der Padt